

**O SĂRBĂTOARE A CULTURII ROMÂNE
MIHAIL DIACONESCU - 80**

INDEPENDENȚA ROMÂNĂ *Independența prin Cultură*

Fila de calendar ne amintește că la 8 noiembrie romancierul, teologul, esteticianul, criticul și istoricul literar, muzicologul și criticul de artă Mihail Diaconescu împlinește 80 de ani. Ne mai amintește și de faptul

că el este o personalitate creațoare polivalentă, mereu fascinantă și mereu seniorială, manifestată multiform și puternic, în opere monumentale de o frumusețe cu totul aparte.

Criticii și istoricii literari de cele mai variate orientări și opțiuni estetice sunt de acord cu constatarea că romanele sale, care laolaltă alcătuiesc ceea ce Mihail Diaconescu însuși numește „o fenomenologie epică a spiritului românesc”, sunt creații reprezentative ale literaturii și culturii române contemporane. E vorba de romanele Visele au contururi precise, Călătoria spre zei, Depărtarea și timpul, Adevărul retorului Lucaci, Marele cântec, Culorile săngelui, Speranța, Umbrele noptii, Sacrificiul și Nopți și neliniști.

Pseudojurnal metafizic. Despre Sacrificiul s-a spus, pe bună dreptate, că este epopeea națională a românilor, o nouă Eneida, o carte fundamentală pentru cultura în care ne înscriem. În tratatul Prelegeri de estetica Ortodoxiei (vol. I Teologie și estetică; vol. II Ipostazele artei) Mihail Diaconescu ne oferă un mod nou de a înțelege vasta problematică a frumosului, dar mai ales a semnificațiilor sale spirituale și metafizice.

Nu întâmplător acest vast tratat a fost distins cu Premiul Mircea Florian Pentru Filosofie al Academiei Române.

Istoria literaturii dacoromane evocă într-o consecventă perspectivă comparatistă, analitică și estetică, pe baza unei imense documentări de specialitate, personalitățile și creațiile care ilustrează arta cuvântului în istoria culturii noastre din secolele I-VI, dar mai ales influența acestora în posteritate, asupra spiritualității române și europene, până în zilele noastre.

În Teologia ortodoxă și arta cuvântului (vol. I Aspekte generale.

Personajul în literatură; vol. II Genul epic. Genul liric; vol. III Genul dramatic. Receptarea operei

literare), scriere de o uimitoare putere de cuprindere și de o înaltă ținută speculativă, unică în cultura română și europeană, Mihail Diaconescu a realizat o teorie literară susținută de același elan apologetic creștin, care orientează toate cărțile sale.

Ținută apologetică ortodoxă are și volumul Lainici, Capodoperă a artei românești și europene, o scriere care îmbină preocupările teoretico-estetice cu cele istorice și cu cele analitice, în exgeza dedicată uneia dintre cele mai ample creații murale din istoria culturii noastre. Este vorba de pictura în frescă realizată de Grigore Popescu-Muscel la biserică nouă Izvorul Tămăduirii a mănăstirii Lainici din Oltenia.

Numeroase alte volume cuprinzând nuvele și amintiri, portrete literare, interviuri, eseuri și articole ilustrează vasta bibliografie diaconesciană. Este profund semnificativ faptul că despre opera lui Mihail Diaconescu au fost publicate până acum mii de comentarii și opt masive volume monografice. Volumele monografice sunt (în ordine cronologică): Gh. Bulgăr, Stil și artă literară în proza lui Mihail Diaconescu (2001; Ediția a II-a cu un Cuvânt înainte de Liviu Bulgăr, 2004); Valeriu Filimon, Critica arhetipală și fenomenologia narativă (2004); Theodor Codreanu, Mihail Diaconescu. Fenomenologia epică a istoriei românești (2004); Preot prof. univ. dr. Dumitru Radu, Fundamentele teologice ale fenomenologiei narrative (2005); Ilie Barangă, Noi contribuții bibliografice la studiul operei lui Mihail Diaconescu, Cu o introducere Bibliografia ca operă de Ion Stoica, Director al Bibliotecii Centrale Universitare București (2009); Ilie Bădescu, Drama istorică a omului creștin în literatura lui Mihail Diaconescu. De la sociologia literaturii la fenomenologia narrativă. Contribuții antropologice (2010); Monica Dușan, Simbolistic, metafizic și monumental în proza lui Mihail Diaconescu (2014); Rodica Subtirelu, Mihail Diaconescu, în colecția Personalități contemporane apărută sub egida Uniunii Ziariștilor Profesioniști din România (2015); Aurel V. David, Națiunea în stare de veghe. Note și comentarii sociologice la romanul Marii Uniri (2017).

Criticii și istoricii literari au subliniat insistent faptul că proza lui Mihail Diaconescu provoacă și întreține impresii puternice, dar și indefinisibile.

Deși i-au fost dedicate mii de comentarii și opt masive volume monografice, este o proză greu de caracterizat, construită ca o succesiune de ample parabole epice și de simboluri polivalente, care evocă și celebrează misterul.

Mihail Diaconescu este idealist, speculativ, religios și introspectiv.

Este, în mod paradoxal, traditionalist, dar și inovator. El a modificat definitiv evoluția prozei românești de evocare istorică și modul nostru de a ne raporta la trecutul transfigurat artistic. Mesajul estetic, moral, patriotic, civic și spiritual comunicat de opera sa vastă este într-un dezacord total cu epoca violentă și contradictorie în care trăim. Totul este neobișnuit în proza sa fascinantă: personajele-intelectuali creatori de valori; conflictele ireconciliabile în care ele sunt angajate; acțiunile la care iau parte; subiectele epice; tratarea lor ca un amestec de real, onoric și simbolic; trecerea continuă de la viața cotidiană la fantastic; de la sapiential și insolit la parabolă; de la arhiabundenta aglomerare de date documentare precise la acaparanta perspectivă magică; de la rigoarea compozițională la revărsarea epică impetuosa, lirică și patetică uneori.

Evocările supranaturalului și ale principiilor morale creștine sunt mereu prezente în romanele sale, pline de descrieri, debateri și confruntări insolite. Angelicul și demonicul își dispută sufletele personajelor principale. Viziunea lui artistică este totdeauna originală și măreață. Romanul ca formă epică de mari dimensiuni corespunde acestei viziuni. I se adaugă nuvelele concepute, și ele, ca niște parabole cu conținut moral și sapiential. Din această viziune monumentalizantă a ieșit epopeea națională pe care, în mod semnificativ, Mihail Diaconescu a intitulat-o Sacrificiul.

Faptul că doi critici și istorici literari, care sunt și savanți comparatiști de imens prestigiu, precum Valeriu Filimon și Theodor Codreanu, și-au construit volumele lor monografice dedicate prozei lui Mihail Diaconescu, având în centrul demonstrațiilor ceea ce ei numesc „epopeea națională” Sacrificiul, este profund semnificativ. Mai precis, Valeriu Filimon a vorbit despre proza lui Mihail Diaconescu, numind-o „o Eneidă românească”. Theodor Codreanu a scris în legătură cu Sacrificiul despre ceea ce el numește „spiritul epopeii și condiția estetică a monumentalii tății”. În acest sens, continuă Theodor Codreanu, epopeea națională Sacrificiul evocă „orizontul misterului și fondul

creștin al sufletului românesc".

La rândul său, criticul și istoricul literar Paul Dugneanu a scris că Sacrificiul este „punctul înalt, transfigurator, pe care l-a atins, astfel structurat și conceput, romanul istoric al lui Mihail Diaconescu”. Mihail Diaconescu crede fără abatere în valoarea estetică a construcțiilor epice ferme, a arhitecturii românești clare, a evidenței artistice. De aceea, când evocă teme diferite, forma romanelor sale este variabilă, rămânând însă clară. Este o formă liberă și, mai ales, atrăgătoare.

Spiritul său lucid îl duce spre o documentare minuțioasă și spre o viziune realistă. Fantezia – spre scenele fictive, populate cu momente poetice, magice și simbolice. Mai precis, opera lui ne proiectează în supranatural și sublim, în transcendentă, mai ales. De aceea imaginația sa creatoare, plină de scene onirice și magice, pare mai îndrăzneață decât la E. T. A. Hoffmann, Gala Galaction, Vasile Voiculescu sau Mircea Eliade, mari maeștri ai artei epice, de la care, de altfel, Mihail Diaconescu a învățat multe, ca un ucenic ascultător.

O mare erudiție, copleșitoare uneori, dar niciodată ostentativă, integrată firesc în fluxul narativ energetic, unită cu tensiunea revărsărilor epice și sapientiale, caracterizează romanele lui Mihail Diaconescu, construite ca niște parabole morale de mari dimensiuni. Descrizerile din aceste romane sunt pitorești, senzuale, pline de nuanțe și accente tari. De multe ori lui Mihail Diaconescu îi plac bizarerile, contrastele cromatice și scenele insolite, în special momentele spasmodice din comportamentele unor personaje stranii, demonice. Fiul de preot și teologul ortodox Mihail Diaconescu nu se dezmine în evocarea acestor personaje stranii și demonice. Se vorbește insistenț de impactul puternic al creației epice, istorice, teoretice și exegetiche a lui Mihail Diaconescu, înnoitoare sub aspect tematic, demonstrativ și stilistic, asupra culturii române contemporane.

Și pentru acest motiv vastei creații diaconesciene i-au fost dedicate până acum mii de exegize și opt masive volume monografice.

Atmosfera literaturii și culturii române contemporane nu poate fi înțeleasă fără să ne raportăm la creația diaconesciană. Este sigur și faptul că istoria literară a epocii noastre va fi judecată prin raportare la scrierile sale. El a creat o operă nobilă și măreată, cu scrieri unitare în varietate, orientate de un mare elan spiritual. În mod consecvent, scrierile lui îl trimit pe lector în sfera transcendentală a existenței. Nu uităm că transcendența este obiectul filosofiei. Sunt scrieri pline de accente stilistice tari, de un dramatism consecvent și profund, de variate confruntări de idei, pe teme abstracte de maximă generalitate. În mod paradoxal, aceste scrieri impun însă o atmosferă generală optimistă, o încredere în forțele spirituale ale fiecăruia dintre noi.

În exegizele și volumele monografice care i-au fost dedicate până acum, Mihail Diaconescu este așezat în galeria unor spirite tutelare ale culturii române precum Cantemir, Hasdeu, Iorga, Blaga, Crainic, Camil Petrescu, Enescu, Noica, Mircea Eliade. Printre cei care l-au așezat în această galerie se numără personalități precum Marin Diaconu, eminent istoric al filosofiei românești; Valeriu Filimon, profesor universitar, critic și teoretician literar, savant comparatist de imens prestigiu; Preot prof. univ. dr. Dumitru Radu, teolog dogmatic de mare autoritate, istoric al Bisericii Române și Universale; Theodor Codreanu, strălucit critic și istoric literar, sociolog și politolog. Afirmațiile lor arată, în fond, modul cum opera lui Mihail Diaconescu s-a impus în conștiința exegetilor săi, a publicului, în general. La aniversarea a 80 de ani de viață, Mihail Diaconescu se află mai departe la masa de scris. El are în față noi proiecte, la care stim că lucrează de mai mult timp.

Publicul care îi iubește cărțile așteaptă cu nerăbdare ca aceste proiecte să fie finalizate.

Nu întâmplător, la un moment dat, Mihail Diaconescu a mărturisit în public că scrisul este libertatea lui.

Alături de publicul care îi citește cărțile, de exegetii de mare prestigiu care îi comentează cărțile, de toți cei ce îl admiră și îl iubesc, redactorii, colaboratorii și lectorii revistei Independența română - Independența prin cultură îi adresează scriitorului și omului exemplar Mihail Diaconescu, la aniversarea a 80 de ani, cele mai alese gânduri de mult bine în tot ceea ce întreprinde, asociate cu tradiționala urare românească La mulți ani!

REDACTIA

„Mihail Diaconescu este „cel mai important scriitor al spiritualității românești, începător al scrisului nostru viitor”

PREOT ACAD. DUMITRU STĂNILOAE, 1989

„Toate aceste calități de excepție ni-l recomandă pe Mihail Diaconescu ca pe unul dintre prozatorii cei mai importanți ai literaturii române de azi și realizatorul unui nou tip de roman istoric, explorând zone inedite, într-un stil și cu mijloace absolut proprii și originale”

ION ROTARU, 1982

„Mihail Diaconescu este un romancier de forță, căruia îi priesc construcțiile masive, riguroase, cu structuri puternice și coloane solide de susținere, oferind asemenei arhitecturilor renascentiste mari suprafețe pe care pot fi pictate scene de gen cu mulțimi pitorești din care se desprind numeroase personaje de plan apropiat. Deși aventura face parte din însăși substanța lumilor descrise, dând pete violente de culoare, accentul nu cade pe palpitantul întâmplărilor, ci pe aspectul lor moral, pe capacitatea evenimentelor de a determina în cugetul personajelor o profundă etică definitorie, în care autorul, fără a interveni direct, se implică cu toată forța lui morală”

ALEXANDRU CONDEESCU, 1986

„Opera domnului Mihail Diaconescu a impus o problematică aparte, o concepție asupra timpului și locului în care trăim, dar îndeosebi asupra datoriei morale a creatorilor de cultură față de țara aceasta și față de poporul român. În fond, el este un scriitor erudit și un estet rafinat întregit de un moralist (...). Prin îmbinarea vocației epice cu erudiția științifică și rafinamentul interpretărilor psihologice și simbolice, creația literară a domnului Mihail Diaconescu se integrează strălucitei tradiții impuse în cultura noastră de personalități ca Dimitrie Cantemir, Bogdan Petriceicu Hasdeu, Lucian Blaga, Nicolae Iorga, Nichifor Crainic, Mircea Eliade, Constantin Noica și alții.

Tocmai prin această raportare la aceste spirite tutelare înțelegem mai bine originalitatea, puterea de cuprindere, dimensiunea spirituală și valoarea estetică a creației lui Mihail Diaconescu. El este teoretician al acestei tradiții în care crede, pe care o elogiază și pe care o ilustrează în variate moduri, cu propria sa creație. Sfânta Tradiție a Bisericii noastre Ortodoxe și tradițiile specifice ale culturii în care ne înscrivem au în Mihail Diaconescu un apologet neobosit”

PREOT PROF. UNIV. DR. DUMITRU ABRUDAN,

Ilustrissimae Universitatis Scientiarum Oradiae Sollemnis Laudatio, Eruditissimo,

*praeclarissimo magistro et auctori atque semper meritis beatissimo
Mihail Diaconescu dedicata, 30 mai 1996*

„Romanele mult comentate ale lui Mihail Diaconescu sunt expresia cobrață adânc în istorie și înălțate spre cerul esențelor noologice, a luptei cu pericolul standardizării. Cei ce voiesc standardizarea ființei noastre sunt și inamicii fenomenologiei narrative, pe care ne-o dăruiește acest vast corpus de romane excepționale ale lui Mihail Diaconescu (...). Autorul consideră că o dată cu accesul la epocă și la esențele ei spirituale, însuși creatorul se va rezidi spiritual și nucleul care va furniza energia acestei reînălțări este atitudinea kenotică.

Problematica atitudinii kenotice face obiectul unui dialog special și reprezintă, în deducțiile noastre, cheștiunea axială a fenomenologiei narrative, aşa cum o gândește autorul”

ILIE BĂDESCU, 2001

INDEPENDENȚA ROMÂNĂ

*Independența
prin Cultură*